

MARCIN DZIEDZIC

Niemieckie i austriackie schroniska szkolne i studenckie w Sudetach w latach 1884–1938

We współczesnej literaturze dotyczącej turystycznej bazy noclegowej w Sudetach przed drugą wojną światową najczęściej rozróżnia się schroniska górskie i schroniska młodzieżowe. W rzeczywistości w latach 1884–1937 na tym obszarze funkcjonowały także tzw. schroniska szkolne i studenckie, które miały nieco inny charakter niż ogólnodostępne schroniska młodzieżowe i nie należy je z nimi mylić. Były one przeznaczone dla uczniów i studentów płci męskiej posiadających legitymacje członkowskie Zarządu Głównego Niemieckich i Austriackich Schronisk Szkolnych i Studenckich (Centralleitung deutscher Studenten- und Schüler-Herbergen) z siedzibą we Vrchlabí (obecnie Republika Czeska). Legitymacje takie ważne przez rok można było dostać po przesłaniu przez szkoły średnie i wyższe odpowiednich formularzy z wykazem uczniów. Mogli z nich korzystać tylko uczniowie narodowości niemieckiej z Niemiec i Austro-Węgier, którzy ukończyli 16 lat. Tuż przed wybuchem I wojny światowej rozszerzono działalność także na Luksemburg. Schroniska były czynne sezonowo w okresie wolnym od nauki i udzielały bezpłatnego noclegu, większość oferowało również bezpłatne śniadanie, a niektóre także darmową kolację.

Pierwsze schronisko szkolne i studenckie, z 4 łózkami, założył w 1884 r. we Vrchlabí fabrykant Guido Rotter. W 1886 r. otwarto w czeskich Karkonoszach kolejnych 5 schronisk i od tego czasu ich liczba wzrastała. W dniu 15 V 1887 r. obradowało w Libercu zebranie delegatów towarzystw górskich z północnych Czech. Narada była poświęcona kwestii schronisk studenckich. Wzięli w niej udział przedstawiciele Austriackiego Towarzystwa Karkonoskiego (Oesterreichischer Riesengebirgsverein, w okresie międzywojennym

Deutscher Riesengebirgsverein, w skrócie odpowiednio OeRGV i DRGV) i Niemieckiego Towarzystwa Górskiego Ještědu i Gór Izerskich (Deutscher Gebirgsverein für das Jeschken- und Isergebirge, w skrócie DGV). Towarzystwa górskie z północnych Czech nadesłały swoje stanowiska, których treść nie jest znana, natomiast Morawsko-Sląskie Sudeckie Towarzystwo Górskie (Mährisch-Schlesischer Sudetengebirgsverein; w skrócie MSSGV) wysłało telegram popierający ideę tworzenia schronisk studenckich. Podczas obrad postanowiono powołać Związek Opieki nad Schroniskami Studenckimi (Verband zur Pflege der Studentenherberge), do którego – oprócz założycieli, czyli OeRGV i DGV – miały wstąpić także inne towarzystwa górskie. Związkiem miał tymczasowo kierować Zarząd Niemieckich Schronisk Studenckich w Karkonoszach z siedzibą we Vrchlabí (Centralstelle für deutsche Studentenherberge im Riesengebirge). Jesienią 1887 r. planowano zorganizować kolejną naradę w celu wyłonienia stałego zarządu. Obradujący w Libercu postanowili także starać się o zniżki kolejowe dla posiadaczy legitymacji upoważniających do noclegu w schroniskach studenckich.

Schroniska w kolejnych latach tworzone stopniowo także w innych rejonach ówczesnej Austrii. Obiekty takie zakładały nie tylko towarzystwa górskie, ale także inne organizacje. W 1892 r. istniało już w Austrii 78 schronisk. W tym samym roku powstały dwa pierwsze obiekty tego typu w Rzeszy Niemieckiej – w Karpaczu Górnym i Piechowicach. W 1906 r. ich liczba w Niemczech przewyższała już liczbę schronisk w Austro-Węgrzech. Na początku XX w. liczba schronisk szkolnych i studenckich w Niemczech i Austrii rosła z roku na rok (zobacz tab. nr 1). Sieć wszystkich tych obiektów w Rzeszy Niemieckiej i Austrii podlegała Zarządowi Głównemu Niemieckich i Austriackich Schronisk Szkolnych i Studenckich we Vrchlabí [1; 3; 4; 7; 8; 9].

Schroniska szkolne i studenckie miały zazwyczaj od 2 do 5 miejsc noclegowych i były przeznaczone dla indywidualnych turystów. Długość pobytu wynosiła maksymalnie 1 noc. Mieściły się one w różnych obiektach, najczęściej w szkołach i gospodach. W tym ostatnim wypadku właściciele obiektów komercyjnych rezerwowali dla młodzieży kilka miejsc noclegowych. Koszty utrzymania ponosiły organizacje, które nimi zarządzały, a wspomagał je Zarząd Główny Niemieckich i Austriackich Schronisk Szkolnych i Studenckich. Pieniądze pochodziły ze sprzedaży informatora o schroniskach. Jego cena stale i szybko rosła. W 1907 r. kosztował 30 fenigów, w 1910 r. 85 fenigów, a w 1911 r. już 2 marki [3, s. 132].

Frekwencja w schroniskach była bardzo różna. Najlepszą miały niewątpliwie obiekty w atrakcyjnych centrach turystycznych, gdzie dochodziło

Tab. 1. Dane statystyczne obrazujące rozwój schronisk szkolnych i studenckich w latach 1884-1914 w Sudetach. Kropka oznacza brak danych.

Rok	Liczba schronisk	Liczba noclegów	Liczba łóżek	Liczba dostawek
1884	1	21	4	•
1885	1	0	•	•
1886	6	300	•	•
1887	23	980	103	•
1888	40	2067	212	•
1889	43	1862	•	•
1890	47	2664	•	18
1891	74	2264	386	22
1892	78	3470	389	23
1893	87	5551	444	27
1895	97	7194	470	46
1896	103	6246	480	45
1897	119	7306	524	52
1898	125	8075	550	55
1899	130	9107	554	71
1900	136	10371	562	64
1901	149	12545	606	60
1902	154	13405	•	•
1903	•	14310	•	•
1904	165	16275	•	•
1905	186	16396	734	77
1906	206	•	•	•
1907	265	•	•	•
1908	281	28685	1095	92
1909	341	36273	1267	95
1910	394	54003	1441	211
1911	442	•	•	•
1912	576	•	•	•
1913	640	79498	•	505
1914	727	41288	•	•

Źródło: [2] s. 227.

często do przepełnienia. W takiej sytuacji początkowo odsyłano turystów, dla których zabrakło miejsc. W 1908 r. wydano zarządzenie mówiące, że każdy posiadacz legitymacji ma prawo do noclegu. W razie przepełnienia młodym turystom oferowano nocleg na koszt schroniska studenckiego w obiekcie komercyjnym. Powodowało to wzrost kosztów utrzymania obiektów i w rezultacie konieczność likwidacji niektórych z nich. Z tego powodu zamknięto w 1909 r. schronisko w Łądku. Miejscowa sekcja Kłodzkiego Towarzystwa Górskiego (Glatzer Gebirgsverein, w skrócie GGV) mimo pomocy Zarządu Głównego GGV i miasta Łądku nie była w stanie finansować jego działalności [3, s. 133]. Mniej popularne były obiekty w miejscowościach położonych z dala od szlaków turystycznych. Zdarzało się, że nikt w nich nie nocował. Z powodu fatalnej frekwencji zlikwidowano schroniska w Malej Morávce, Verniřovicach i Ostrużnej (Jesioniki) [1].

Guido Rotter szybko zdał sobie sprawę, że współpraca z działającym w południowych Karkonoszach Austriackim Towarzystwem Karkonoskim przyniesie korzyści sprawie schronisk studenckich. Począwszy od 1886 r. przedstawiał na walnych zebraniach towarzystwa sprawozdania z działalności kierowanej przez siebie organizacji. Ukazywały się one następnie drukiem na łamach *Das Riesengebirge in Wort und Bild* (pismo to było organem

Ryc. 1. Poczтівka wysłana w 1897 r. Dochód ze sprzedaży takich pocztówek przeznaczony był na wspieranie schronisk szkolnych i studenckich.

prasowym OeRGV). Już w 1886 r. zaapelował do OeRGV o pomoc w utworzeniu schronisk na terenie Niemiec. Naturalną konsekwencją tego stanu rzeczy było wejście Guido Rottera w skład Zarządu Głównego OeRGV w 1894 r., następnie objęcie przez niego funkcji wiceprezesa w 1901 r. i prezesa w 1911 r. Rosło także zaangażowanie Towarzystwa w prowadzenie schronisk studenckich. W 1913 r. znajdowały się one w 13 miejscowościach austriackich Karkonoszy. Zapewne w większości prowadziły je sekcje OeRGV [5; 7; 9].

Wybuch I wojny światowej oznaczał ważną zmianę w historii schronisk studenckich. W 1915 r. były one nieczynne. W następnych latach zostały otwarte, ale frekwencja była niska. Zakończenie wojny nie przyniosło poprawy. Sytuacja społeczna i polityczna uległa zmianie. Schroniska studenckie nie wytrzymywały konkurencji schronisk młodzieżowych, które miały nowocześniejszą formułę. Noclegi były tam co prawda płatne, ale dostępne dla całej młodzieży, a nie tylko dla osób uczących się. Mogły w nich także nocować wycieczki szkolne, podczas gdy w schroniskach studenckich wyłącznie turyści indywidualni. Z powodu opisanych różnic, twórca schronisk młodzieżowych Richard Schirrmann atakował schroniska studenckie jako „organizację klasową” dostępną głównie dla osób uczących się i podróżujących indywidualnie, a zatem zamożniejszych. Guido Rotter starał się polemizować z takimi zarzutami, ale nie przynosiło to efektów. Z drugiej strony w jednym ze sprawozdań przyznawano, że głównymi klientami są przedstawiciele klasy średniej. Próbowano rozszerzyć profil działania otwierając schroniska dla dziewcząt, ale już w 1923 r. z powodu bardzo niskiej frekwencji zostały one zamknięte. Dziewczęta bowiem nie podróżowały wówczas indywidualnie. Hiperinflacja w Niemczech i trudności w przekraczaniu granicy wymusiły w 1924 r. utworzenie osobnego zarządu dla niemieckich schronisk w Jeleniej Górze, który przekształcił posiadane obiekty w schroniska młodzieżowe. Współpraca pomiędzy oboma zarządami trwała jednak co najmniej do 1929 r. Schroniska studenckie w Austrii były po raz ostatni otwarte w 1930 r. Organizacja borykała się z problemami finansowymi. Spadała sprzedaż informatora. Trudniej też było o dotacje [5].

W 1926 r. w Pradze odbyła się narada zarządu głównego organizacji schronisk studenckich i dwóch zrzeszeń skupiających schroniska młodzieżowe: morawskiego z siedzibą w Zábřehu (Hauptausschuß für deutsche Jugendherbergen) i czeskiego z centralą w Usti nad Łabą (Hauptausschuß für Leibesübungen). Jej celem miało być zawarcie umowy o współpracy, a w perspektywie wchłonięcie przez organizację schronisk młodzieżowych zrzeszenia z Vrchlabi. Guido Rotter zgadzał się jedynie na powołanie centrali wydającej legitymacje honorowane przez wszystkie organizacje. Kategorycznie wykluczał likwidację kierowanej przez siebie organizacji. W tej

sytuacji rozmowy zakończyły się niepowodzeniem. Dnia 3 III 1928 r. we Vrchlabí doszło do kolejnego spotkania. Jego inicjatorem był prezes Związku Niemieckich Towarzystw Górskich i Wędrownych w Republice Czeskosłowackiej (Hauptverband deutscher Gebirgs- und Wandervereine in der Tschechoslovakischen Republik,

w skrócie HDGW). Wzięli w nim udział przedstawiciele organizacji schronisk studenckich i młodzieżowych z Zábřehu oraz młodzieżowej organizacji „Wędrowne Ptaki” (Wandervögel). Tym razem, zapewne dzięki obecności prezesa HDGW, doszło do porozumienia. Uzgodniono, że jeśli w jednej miejscowości znajdują się schroniska studenckie i młodzieżowe, to w razie przepełnienia jednego z nich nadmiarowi turyści będą przyjęci w obiekcie drugiej organizacji. Ustalenia jak widać miały ograniczony zakres i może dzięki temu weszły w życie. W 1929 r. w schroniskach studenckich nocowały 323 osoby posiadające legitymacje organizacji z Zábřehu. Osobom należącym do zrzeszenia z Vrchlabí udzielono 999 noclegów [2, s. 239; 5].

Ryc. 2. *Verzeichnis* z 1927 r. – fotografia okładki informatora o schroniskach.

Frekwencja w schroniskach studenckich była daleka od oczekiwań (zobacz tab. 2). Mimo to Guido Rotter nie chciał dopuścić do ich likwidacji. DRGV faktycznie przejęło kierownictwo organizacji schronisk studenckich. Spośród grup terenowych tej organizacji schroniska prowadziły sekcje: Rokytnice, Vitkovice (w Vitkovicach i Horní Míšečkach), Rudník, Dolní Dvůr, Rennerovy Boudy, Pec pod Snežkou, Žácleř, Harrachov, Janské Lázně, Špindlerův Mlýn.

W 1927 r. Zarząd Główny DRGV wysłał listy do wielu towarzystw górskich z prośbą o organizowanie letnich wyjazdów uczniowskich na wzór DGV licząc, że w ten sposób uda się poprawić frekwencję. Na tę inicjatywę nie było odzewu. Ratowanie skazanych na upadek schronisk studenckich pochłaniało sporo energii i pieniędzy. W tej sytuacji jest zrozumiałe, że DRGV nie zaangażowało się w tworzenie schronisk młodzieżowych. Tylko

sekcja Harrachov otworzyła w 1928 r. schronisko młodzieżowe połączone ze studenckim. W dwóch pomieszczeniach „Hotelu Hanney” czekało na turystów 20 łóżek [5].

Inne towarzystwa górskie bardziej zaangażowały się w tworzenie schronisk młodzieżowych. Działające w Jesionikach Morawsko-Śląskie Sudeckie Towarzystwo Górskie już w 1923 r. otwarło pierwszą tego typu placówkę i po kilku latach zlikwidowano niemal wszystkie schroniska studenckie na tym terenie. Jedynie obiekt w Vidnavie działał aż do 1935 r. Zaprzyjaźnione

Tab. 2. Liczba schronisk i liczba udzielonych noclegów w schroniskach szkolnych i studenckich w latach 1916-1937. Kropka oznacza brak danych.

Rok	Liczba schronisk				Liczba noclegów			
	Czechosłowacja	Austria	Niemcy	Razem	Czechosłowacja	Austria	Niemcy	Razem
1916	•	147	196	343	•	1541	11807	13348
1917	•	•	•	317	•	495	1812	2307
1918	•	•	•	•	•	225	2238	2463
1919	•	•	•	•	2262	18	6728	9008
1920	89	8	117	214	4702	48	11382	16132
1921	•	•	•	221	•	•	•	11555
1922	•	•	•	208	•	•	•	5221
1923	•	•	82	118	•	•	•	•
1925	128	•	•	•	1817	•	•	•
1926	131	•	•	•	1754	•	•	•
1927	131	18	•	•	1663	•	•	•
1928	131	18	•	•	•	•	•	1803
1929	•	•	•	•	929	•	•	•
1930	140	•	•	•	•	•	•	•
1931	119	•	•	•	•	•	•	738
1932	•	•	•	•	•	•	•	532
1933	115	•	•	•	•	•	•	422
1934	•	•	•	•	•	•	•	514
1937	85	•	•	•	403	•	•	•

Źródła: [4] 1917, s. 148; 1918, s. 43; 1919, s. 73-74; 1920, s. 73; 1921, s. 70; 1922, s. 132; 1923, s. 119; 1924, s. 102; 1926, s. 213; 1927, s. 151; 1928, s. 163; 1929, s. 168; 1930, s. 125; 1931, s. 128; 1932, s. 143; 1933, s. 140; 1934, s. 147; 1935, s. 121; 1938, s. 156.

z DRGV Niemieckie Towarzystwo Górskie Ještědu i Gór Izerskich pierwsze schronisko młodzieżowe otwarło dopiero w 1927 r. Nadal utrzymywano jednak kilkanaście schronisk studenckich, z których jednak mało kto korzystał.

W 1934 r. koszt utrzymania schronisk szkolnych i studenckich ponoszony przez Zarząd Główny Schronisk Studenckich wyniósł 2535 koron czeskich (kč), co oznaczało kwotę 3 Kč na nocleg. Jedna legitymacja była wówczas wykorzystywana średnio na 4 noclegi. Frekwencja dodatkowo jeszcze spadła w okresie wielkiego kryzysu gospodarczego. W 1935 r. postanowiono zmniejszyć cenę legitymacji z 10 Kč do 6 Kč, a na terenie Lasu Czeskiego zaczęto pobierać opłaty za noclegi. Wszystkie te działania nie dały spodziewanych rezultatów. Niemieckie Towarzystwo Górskie Ještědu i Gór Izerskich w 1937 r. postanowiło zamknąć ostatnie schroniska studenckie, co zapewne przyspieszyło decyzję Guido Rottera o likwidacji wszystkich schronisk studenckich [2; 4].

W końcu Guido Rotter musiał pogodzić się z rzeczywistością. Na początku stycznia 1938 r. na jego wniosek ZG Schronisk Studenckich postanowili się rozwiązać i tam gdzie było to możliwe przekształcić swoje obiekty w schroniska młodzieżowe oraz podporządkować je Związkowi Niemieckich Schronisk Młodzieżowych.

Literatura

- [1] *Altwater. Zeitschrift des mähr.-schles. Sudeten-Gebirgs-Vereines 1887–1911.*
- [2] DZIEDZIC M., *Morawsko-Śląskie Sudeckie Towarzystwo Górskie 1881–1945*, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, Wrocław 2006.
- [3] FELKLE A., *Ruch turystyczny na Ziemi kłodzkiej na początku XX wieku na podstawie czasopisma „Die Grafschaft Glatz” (1906–1913)*, Wrocław 1993 (maszynopis pracy magisterskiej w Bibliotece Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego).
- [4] *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge 1910, 1929–1937.*
- [5] *Jahrbuch des Deutschen Riesengebirgsvereines 1913–1940.*
- [6] LÖSCHER H., *50 Jahre deutsche Studenten- und Schülerherbergen*, „Deutsches Bergland” 1934/1935, nr 3, s. 48–50.
- [7] *Mitteilungen* [wydawane przez OeRGV] nr XXXXIX; LI; LIII; LVII; LIX–LX; LXII–LXIV; LXVI–LXVII.
- [8] *Nordböhmische Touristen-Zeitung 1887.*
- [9] *Das Riesengebirge in Wort und Bild 1881–1898.*